

mesinden kaynaklandığını ileri sürmüşse de usûlî fakihleri söz konusu eserlerde yer alan rivayetler arasında sahih olmayanların bulunduğunu, kitapları derleyen müelliflerin eserlerinin mukaddimelerinde bunu açıkladığını (Ebû'l-Kâsım el-Hûfî, I, 25-30), dolayısıyla rivayetlerin belli ölçüler çerçevesinde değerlendirilmesinin gerektiğini belirtmişlerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Küleynî, *el-Kâfî* (nşr. Ali Ekber el-Gaffârî), Beyrut 1401, I-VIII, tür.yer.; İbn Bâbeveyh, *Men lâ yahdürühü'l-fakih* (nşr. Seyyid Hasan el-Mûsevî el-Harsân), Beyrut 1401/1981, neşredenin girişi, I, s. ed, ez, ebâ-edâ; Ebû Ca'fer et-Tûsî, *Tehzîbü'l-ahkâm* (nşr. Seyyid Hasan el-Mûsevî el-Harsân), Beyrut 1401/1981, neşredenin girişi, I, 4-48; a.mlf., *Meşyeħa (Tehzîbü'l-ahkâm X. cilt sonunda)*, s. 4; a.mlf., *el-İstibşâr* (nşr. Seyyid Hasan el-Mûsevî el-Harsân), Beyrut 1401/1981, I-IV, tür.yer.; a.mlf., *el-Fihrist* (nşr. M. Sâdık Âl-i Bahrülulûm), Beyrut 1403/1983, s. 165-166; Hânsârî, *Rauzâtü'l-cennât* (nşr. Esedullah İsmâiliyyân), Kum, ts., VI, 108-118; Brockelmann, *GAL*, I, 187, 200, 405, 512; *Suppl.*, I, 321-322, 706-707; Hasan es-Sadr, *Te'sisü's-Şi'a*, Beyrut 1401/1981, s. 288-289; Cemal Sofuoğlu, *Hadis Tenkidî Yönünden el-Kâfî Üzerine Bir İnceleme* (doçentlik tezi, 1982), AÜ İlahiyat Fakültesi; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zerî'a ilâ teşâni'î's-Şi'a*, Beyrut 1403/1983, II, 14-16; IV, 223-224, 504-505; VI, 17-19, 51-53, 223-225; XIII, 83-87, 155-158; XVII, 245-246; XXII, 232-233; *A'yânü's-Şi'a*, I, 144; E. Ruhi Fiğlalî, *İmâmiyye Şiâsi*, İstanbul 1984, s. 180-181; Wahid Akhtar, *The Early İmâmiyyah Shi'ite Thinkers*, New Delhi 1988, s. 9-23, 49-50, 218, 230-231; Ebû'l-Kâsım el-Hûfî, *Mu'cemü ricâlî'l-ħadîs*, Beyrut 1409/1989, I, 17-36, 85-113; Eitan Kohlberg, "Al-Uşûl al-Arba'umi'e", *Jerusalem Studies in Arabic and Islam*, X, Jerusalem 1987, s. 128-166; Sâmîr Hâşim Habîb el-Amîdî, "Târîhu'l-ħadîs ve 'ulûmüh", *Türâşünâ*, XII/47-48, Kum 1417, s. 223-236; M. Yaşar Kandemir, "Hadis", *DîA*, XV, 38-40.

İLYAS ÜZÜM

KÜTÜB-İ SİTTE

(الكتب الستة)

Hadislerin büyük bir kısmını ve genellikle güvenilir olanlarını ihtiva eden altı hadis kitabı.

II (VIII) ve III. (IX.) yüzyıllarda tasnif edilen hadis kitaplarından bir kısmını hadis ilmiyle yeterince meşgul olmayanlara "kütüb-i sitte" adıyla tavsiye etme ihtiyacının ne zaman doğduğu bilinmemektedir. İbnü's-Seken'in (ö. 353/964), kendisinden bazı hadis kitaplarını tavsiye etmesi istendiğinde Buhârî ve Müslim'in *el-Câmi'u's-Şahîh* leri ile Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin *es-Sünen* lerini güvenilir bulduğunu belirtmesi (Mizzî, I, 168) böyle bir arayışın IV.

(X.) yüzyılda da devam ettiğini göstermektedir. Daha sonra bu dört kitaba, Tirmizî'nin *el-Câmi'u's-Şahîh* i eklenerek ihtiva ettikleri hadislerin genellikle sahih olduğu kabul edilip "el-usûlü'l-ħamse" (beş asıl kaynak) dendiği, bunlara bazı muhaddislerin İmam Mâlik'in *el-Muvaḫḫa* tını, bazılarının Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî'nin *es-Sünen* ini ilâve ederek kütüb-i sitte (el-kütübü's-sitte) tabirinin ortaya konduğu görülmektedir. Bu altı eseri derleyen âlimlere de "eimm-e-i sitte" denir. Ancak sonraları "kütüb-i erbaa" diye anılacak olan Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn Mâce ve Nesâî'nin *es-Sünen* lerinin İslâm dünyasında V. (XI.) yüzyılda dahi o kadar yaygın olmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim Ahmed b. Hüseyin el-Beyhâkî'nin (ö. 458/1066) eserlerinde *Kütüb-i Sitte* den sadece *Şahîħayn* ile Ebû Dâvûd'un *es-Sünen* ini kaynak olarak kullanması diğerlerini görmediği kanaatini uyardırmaktadır (Zehebî, *Tezkiretü'l-ħuffâz*, III, 1132). İbn Hazm'ın da İbn Mâce'nin *es-Sünen* i ile Tirmizî'nin *el-Câmi'u's-Şahîħ* ini görmemiş olması bu iki eserin V. (XI.) yüzyılda Endülüs'e ulaşmadığını göstermektedir. "Kütüb-i ħamse" diye de anılan ve hadislerin büyük çoğunluğunu ihtiva ettiği kabul edilen *el-Uşûlü'l-ħamse*'ye, bilindiği kadarıyla ilk defa İbnü'l-Kayserânî (ö. 507/1113), bu eserlerde yer almayan bin kadar rivayeti ihtiva eden İbn Mâce'nin *es-Sünen* ini ilâve ederek kütüb-i sitte tabirini oluşturmuş, *Şüratü'l-e'immeti's-sitte* ve *Etrâfü'l-Kütüb-i's-Sitte* adlı eserlerini bu altı kitabı göz önünde bulundurmak suretiyle kaleme almış, aynı yüzyılın önde gelen muhaddislerinden Cemmâlif de altı kitabın râvileri hakkındaki *el-Kemâl fi esmâ'i (ma'rifeti)r-ricâl* ini yazmıştır. İbn Mâce'nin *es-Sünen* ini kütüb-i sitte dışında bırakanların gerekçesi, diğer beş kitapta bulunmayıp sadece bu eserde yer alan rivayetlerin zayıf olmasıdır. Endülüs'lü muhaddis Rezîn b. Muâviye es-Sera-kustî ise (ö. 535/1140) *Kütüb-i ħamse* 'ye Endülüs'lü âlimlerin en sahih hadis kitabı kabul ettikleri İmam Mâlik'in *el-Muvaḫḫa* tını ilâve ederek bir başka *Kütüb-i Sitte* oluşturmuş ve *el-Cem' beyne'l-uşûli's-sitte (et-Tecrid li's-şihâh ve's-sünen)* adlı çalışmasında bu altı kitaptaki hadisleri bir araya getirmiştir. *el-Muvaḫḫa* tın dahil olduğu bu altılı tertibi benimseyen Mecdüddin İbnü'l-Esir, Rezîn'in eserinde hadislerin yerli yerine konulmadığını düşünerek onu *Câmi'u'l-uşûl li-ehâdişi'r-resûl* adıyla yeniden düzenlemiştir.

Şahîħayn ile birlikte birinci tabaka hadis kitapları arasında sayılan *el-Muvaḫḫa* tı İmam Şâfiî, henüz *Şahîħ-i Buhârî* 'nin tasnif edilmediği bir zamanda Kur'an'dan sonra en sahih kitap olarak kabul etmişse de esasen onu *Kütüb-i Sitte* 'ye dahil etmeyenler muhtevasının *Şahîħayn* 'da aynen bulunduğunu dikkate almışlardır (Muhammed Zubayr Sıddîqî, s. 114). *Kütüb-i Sitte* 'nin altıncı kitabının Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî'nin *es-Sünen* 'i olduğuna dair görüşler de vardır. İbnü's-Salâh eş-Şehrezûrî, Alâî ve İbn Hacer el-Askalânî gibi âlimler, Dârimî'nin eserinde mürsel ve mevkuf rivayetler yer almakla beraber zayıf râvilerle şâz ve münker rivayetlerin daha az bulunduğu, ayrıca eserde âli rivayetlerin yer aldığı gerekçesiyle onu *Kütüb-i Sitte* 'nin altıncı kitabı olmaya *Sünenü İbn Mâce* 'den daha lâyık görmüşlerse de (*Sünen-i Dârimî*, I, tercüme edenin girişi, I, 61) İbn Mâce'nin *es-Sünen* 'inde diğer beş kitapta yer almayan bin kadar zayıf hadis bulunmakla beraber genellikle *Kütüb-i Sitte* dendiği zaman İbn Mâce'nin eserinin dahil olduğu altı hadis kitabı kastedilmiştir. Hem Mâlik'in hem İbn Mâce'nin eserinden vazgeçemeyen bazı âlimler ise kütüb-i sitte yerine "kütüb-i seb'a" tabirini kullanmışlardır (Kettânî, s. 13).

Kütüb-i Sitte 'nin Özellikleri. Zehebî, VIII. (XIV.) yüzyılda ana hadis kitapları olarak benimsenen bu eserlerden "kütübü'l-İslâmî's-sitte" (İslâm'ın altı kitabı) diye söz etmiş (*el-Mugni*, I, 5), ayrıca onlara "el-usûlü's-sitte", ihtiva ettikleri hadislerin diğer hadis kitaplarına göre genellikle güvenilir kabul edilmesi sebebiyle de "es-sihâhu's-sitte" (sihâh-i sitte) diyenler olmuştur. Nitekim Sıddık Hasan Han bu konudaki eserine *el-Ĥiḫḫa fi zikri's-şihâhi's-sitte* adını vermiştir. Bir rivayetin *Kütüb-i Sitte* 'de bulunduğunu anlatmak için "revâhü'l-cemâa", Buhârî ile Müslim dışındaki dört eserde yer aldığını göstermek için de "revâhü'l-erbaa" ibareleri kullanmıştır. Hepsî de konularına göre tasnif edilen bu eserlerin musanniflerinin hadis bilgisi ve râvilerde aradıkları şartlar farklı olduğundan eserleri de sağlamlık bakımından farklı derecelerde kabul edilmiştir. Buhârî ile Müslim, *el-Câmi'u's-Şahîħ* adlı eserlerine sadece sahih derecesinde olan hadisleri aldıkları ve bu konuda oldukça titiz davrandıkları için İslâm âlimlerinin büyük çoğunluğu en güvenilir hadis kitapları saydıkları bu iki esere *Şahîħayn* adını vermiştir.

Kütüb-i Sitte'deki hadislerin hangi esaslara göre seçildiği belirtilmediğinden onları inceleyerek bu şartları tesbit etmeye çalışan muhaddisler farklı görüşleri sürmüştür. Bu konuda ilk çalışmayı Ebû Abdullah İbn Mende *Risâle fi beyâni fażli (nakli) 'l-aĥbâr ve ŧerĥi meżâhibi ehli 'l-âġâr ve ĥaĥikâti's-sünen ve taŧĥiĥi'r-rivâyât (Şürûtü'l-e'imme fi'l-kırâeti ve's-semâ' ve'l-münâvele ve'l-icâze)* adlı eseriyle yapmış (nşr. Abdurrahman b. Abdülcebâr el-Feryevâî, Riyad 1416/1995, *Şürûtü'l-e'imme* adıyla), daha sonra İbnü'l-Kayserânî *Şürûtü'l-e'immeti's-sitte*'yi (nşr. Zâhid el-Kevserî, Kahire 1357; Beyrut 1405/1985, Hâzimî'nin *Şürûtü'l-e'immeti'l-ĥamse*'si ile birlikte), Hâzimî de İbn Mâce'nin *es-Sünen*'i dışında kalan beş eser üzerinde *Şürûtü'l-e'immeti'l-ĥamse*'yi kaleme almıştır (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde, Beyrut 1417/1997, *Selâşü resâ'li fi 'ilmi muŧalaĥi'l-ĥadis* adıyla ve Ebû Dâvûd'un *Risâle ilâ ehli Mekke fi vaŧfi sünenih* ve İbnü'l-Kayserânî'nin *Şürûtü'l-e'immeti's-sitte*'si ile birlikte).

Buhârî ve Müslim kitaplarına, -şâz ve illetli olmayarak- muttasıl bir isnad ve güvenilir râvilerle nakledilen hadisleri almayı prensip edinmiş, ancak Buhârî, birbirinden hadis alanların en az bir defa görüştüklerinin bilinmesini şart koşmuş, Müslim ise râvilerin aynı sırada yaşamış olmasını ve görüşmelerinin imkân dahilinde bulunmasını yeterli saymış, bir hadisin semâ yoluyla alındığını bilmenin sadece müdellislerin rivayetlerinde gerekli olduğunu söylemiştir. İki muhadis arasındaki bu görüş farkı sebebiyle Müslim'e göre sahih olan bazı hadisler Buhârî'ye göre sahih kabul edilmemiştir. *el-Câmi'u's-ŧaĥiĥ* diye de anılan Tirmizî'nin *es-Sünen*'i ile *Kütüb-i Sitte*'ye dahil diğer üç *Sünen*'in şartları arasında fazla bir fark görülmemekle beraber Nesâî'nin hadis kabulünde diğerlerinden titiz davrandığı belirtilmiştir. Nesâî, muhaddisler tarafından ittifakla terkedilmeyen râvilerin rivayetlerini kabul ettiğini söylese de Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî tarafından beğenilen bazı râvilerin rivayetlerini almadığı, bu sebeple onun hadis kabul şartlarının Buhârî ve Müslim'den daha ağır olduğu, *es-Sünenü'l-kübrâ* adlı kitabından seçerek meydana getirdiği, *el-Müctebâ* diye de anılan eserinin sağlamlık bakımından *Şaĥiĥayn*'dan hemen sonra geldiği, hadislerin illetini göstermeyi ön plana aldığı için râvile-

rinin daha az tenkit edildiği söylenmiş, bu ölçülere uygunluk bakımından onun ardından Ebû Dâvûd ile Tirmizî'nin *es-Sünen*'lerinin geldiği belirtilmiştir (Süyûtî, I, 4). *Kütüb-i Erba'a*'yı *Şaĥiĥayn*'dan ayıran en belirgin fark, zayıf râviler tarafından rivayet edilen bazı hadisleri de ihtiva etmeleridir. Sahih ölçülerine sahip olma şartı Ebû Dâvûd ile Nesâî'ye göre hadisin senedinin muttasıl olması, seneddeki bir râviyi âlimlerin ittifakla terketmemesidir. Bu eserlerdeki hadislerin bir kısmı ise sihat şartını taşımamakta ve bizzat musannifleri tarafından zayıf oldukları belirtilmektedir. Ahkâm hadislerini derlemedeki başarısıyla diğerlerinden önde gelen ve bir konudaki farklı rivayetleri, hadislerdeki ihtilâfları ve ziyadeleri yeterince veren Ebû Dâvûd, sahih hadis bulamadığı konularda Hz. Peygamber'e ait olması ihtimali olduğu için eserine zayıf hadis almakta sakınca görmemiş, bu tür rivayetleri fakihlerin kıyasına tercih etmiştir. Tirmizî de eserine zayıf hadisleri almakta sakınca görmemiş, Ebû Dâvûd'un aksine sened tenkidine ağırlık vererek bu tür hadislerin râvilerinin ne ölçüde güvenilir olduğunu belirtmiştir. Bu özelliği sebebiyle bazı âlimler Tirmizî'nin eserini *Şaĥiĥayn*'dan sonra üçüncü sıraya almışlardır. Tirmizî, hadisleri seçerken fakihlerden birinin o hadisi delil olarak kabul etmesine özellikle dikkat ettiğini, iki hadis dışında eserindeki bütün rivayetlerle amel edildiğini söylemektedir (Tirmizî, V, 736). İbn Mâce, yalancılıkla suçlanmaları yüzünden kendilerinden *Kütüb-i Sitte* musanniflerinin yer almadığı bazı râvilerin rivayetlerine yer verdiği için *es-Sünen*'indeki bazı rivayetleri tenkit edilmiş ve eserinin *Kütüb-i Sitte* arasında sayılması konusunda tereddüt göstermiştir.

Kütüb-i Sitte Üzerine Yapılan Çalışmalar. İbnü'l-Kayserânî, *Etrâfû'l-Kütübi's-Sitte* adlı eserinde (yk. bk.) bu altı kitaptaki hadislerin etrâfını hazırlamış, dört sünenin etrâfını yapmış olan Ebû'l-Kâsım İbn Asâkir de bu kitabın müellif hattı nüshasını gördüğünü ve fâhiş hatalar tesbit ettiğini söylemiştir (Zehebî, *Mizânü'l-i'ti-dâl*, III, 587; nüshaları için bk. Brockelmann, I, 603). Ebû'l-Abbas Ahmed b. Sâbit et-Tarkî'nin, İbn Mâce'nin *Sünen*'i dışındaki beş eserde bulunan hadislerin etrâfını hazırladığı *el-Levâmi' fi'l-cem' beyne's-ŧiĥâĥ ve'l-cevâmi' (Etrâfû'l-Kütübi'l-ĥamse)* adlı çalışmasının bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi

si'nde kayıtlıdır (Şehid Ali Paşa, nr. 533). Bu konudaki en geniş çalışma, Mizzî'nin *Tuĥfetü'l-eŧrâf** ile İbn Hacer el-Askalânî'nin onu tashih ve ikmal ettiği *en-Nüketü'z-zırâf*'ıdır. *Kütüb-i Sitte* musanniflerinin sadece hocalarını tesbit etmek maksadıyla ilk çalışmayı *el-Mu'cemü'l-müştemil* adlı alfabetik eseriyle Ebû'l-Kâsım İbn Asâkir yapmış, *Kütüb-i Sitte*'de rivayetleri bulunan sahâbîler, tâbiiler ve diğer râvilerin hemen hepsini ihtiva etmek üzere daha kapsamlı bir çalışmayı da *el-Kemâl fi esmâ'i (ma'rifeti) 'r-ricâl* adlı eseriyle Cemmâîli ortaya koymuştur. Daha sonra Cemmâîli'nin kitabı üzerinde Yûsuf b. Abdurrahman el-Mizzî, Zehebî, Ebû'l-Mehâsin el-Hüseynî, Sıbt İbnü'l-Acemî, İbn Hacer el-Askalânî, Safiyyüddin Ahmed b. Abdullah el-Hazrecî gibi muhaddisler zeyil ve ikmal çalışmaları yapmışlardır (bk. el-KEMÂL). Siddîk Hasan Han *el-Ĥiĥta fi zikri's-ŧĥâĥi's-sitte* adlı eserinin ikinci yarısında, Muhammed b. Muhammed Ebû Şehbe de *et-Ta'rif bi-kütübi'l-ĥadisî's-sitte* adlı kitabında *Kütüb-i Sitte* ve musannifleri hakkında bilgi vermişlerdir (bk. bibl.). Ataullah Şahyar (Atawuxi Jiaerfu), *Kütüb-i Sitte Müelliflerinin Müştereken Hadis Aldıkları Hocalar* adıyla bir yüksek lisans tezi hazırlamıştır (1998, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Kütüb-i Sitte'de yer almayan hadisleri bir araya getirme gayreti zevâid çalışmalarını başlatmış, bu türün en önemli eserlerinin ortaya konduğu IX. (XV.) yüzyılda Nüreddin el-Heysemî, altı önemli hadis kitabında bulunup *Kütüb-i Sitte*'de yer almayan hadisleri topladığı *Mecma'u'z-zevâ'id*'ini, Mısırlı muhaddis Ahmed b. Ebû Bekir el-Büsîrî dört önemli zevâid çalışmasını meydana getirmiş (*DİA*, VI, 468), İbn Hacer el-Askalânî de sekiz müsnede bulunduğu halde *Kütüb-i Sitte*'de yer almayan hadisleri *el-Meĥâlibü'l-âliye fi zevâ'idü'l-mesânidi's-semâniyye*'sinde toplamıştır (I-IV, nşr. Habîbürrahman el-A'zamî, Küveyt 1393/1973).

BİBLİYOGRAFYA :

Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî, *Sünen-i Dârimî* (trc. Abdullah Aydınlı), İstanbul 1994, tercüme edenin girişi, I, 61; Tirmizî, *el-Câmi'u's-ŧaĥiĥ: Sünenü't-Tirmizî* (nşr. Ahmed Muhammed Şâkir v.dğr.), Kahire 1356-82/1937-62, V, 736; İbnü'l-Kayserânî, *Şürûtü'l-e'immeti's-sitte* (nşr. Zâhid el-Kevserî), Kahire 1357/1939; Hâzimî, *Şürûtü'l-e'immeti'l-ĥamse* (nşr. Zâhid el-Kevserî), Kahire 1357/1939; İbn Nukta, *et-Taĥyîd li-ma'rifeti ruvâti's-sünen ve'l-mesânid* (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût), Beyrut 1408/1988, neşredenin girişi, s. 8-11; Mizzî, *Tehzîbü'l-Ke-*

mâl, I, 167-173; Zehebî, *Tezkiretül-huffâz*, III, 1132; a.m.f., *Mizânü'l-İ'tidâl*, III, 587; a.m.f., *el-Muğni*, I, 5; Süyûtî, *Zehrû'r-rûbâ 'ale'l-Müctebâ* (nşr. Abdülfettâh Ebû Gudde), Beyrut 1409/1988, I, 3-6; Hazrecî, *Hulûşatü Tezhib*, neşreden giriş, s. 5-7; Cemâleddin el-Kâsımî, *el-Fazlû'l-mübîn 'alâ 'İkdi'l-cevheri's-semîn* (nşr. Âsım Behcet el-Baytâr), Beyrut 1403/1983, s. 111-114; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe*, s. 13; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 603; *Tecrid Tercemesi*, I, 259-260; Muhammed Zubayr Sıddîqî, *Hadis Edebiyatı Tarihi* (trc. Yusuf Ziya Kavakçı), İstanbul 1966, s. 114-116; Talât Koçyiğit, *Hadis İstılahları*, Ankara 1985, s. 202; Muhammed b. Muhammed Ebû Şehbe, *et-Ta'rif bi-kütübî'l-ḥadîsi's-sitte*, Kahire 1409/1988; Abdümu'tî Emin Kal'acî, *Mukaddimetü Câmî'i'l-me-sânid ve's-sünen*, Beyrut 1415/1994, s. 79-116; Mucteba Uğur, *Hadis İlimleri Edebiyatı*, Ankara 1996, s. 165-170; İbrahim Canan, "Kütüb-i Sitte İmamlarının Şartları", *İİFD*, sy. 3 (1979), s. 103-125; Selman Başaran, "İbn Hazm'ın Kütüb-i Sitte'ye Bakışı", *İslâmî Araştırmalar*, II/6, Ankara 1408/1988, s. 7-21; İsmail L. Çakan, "Bûsîrî, Ahmed b. Ebû Bekir", *DİA*, VI, 468; a.m.f., "Câmîu'l-usûl li-ḥadîsi'r-resûl", a.e., VII, 136; M. Yaşar Kandemir, "el-Kemâl", a.e., XXV, 222-224.

M. YAŞAR KANDEMİR

KÜTÜBİ
(الكتبي)

Ebû Abdillâh Salâhuddîn Muhammed b. Şâkir b. Ahmed el-Kütübî ed-Dârânî ed-Dimaşkî (ö. 764/1363)

Tarihçi.

680 (1281) veya 686 (1287)-yılında Gütatü Dimaşk'a bağlı Dâreyyâ köyünde doğdu. İbn Şâkir diye de anılan Kütübî'nin hayatının ilk yılları sıkıntılar içinde geçti. Dimaşk'ta İbnü's-Şihne, Ahmed b. Ebû Tâlib el-Haccâr ve Yûsuf b. Abdurrahman el-Mizzî gibi âlimlerden hadis tahsil etti. Zehebî ve Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr gibi tarihçilerle dostluk kurdu. Daha sonra sahafliğe başladı, bu sayede büyük bir servete sahip oldu. 11 Ramazan 764'te (24 Haziran 1363) Dimaşk'ta vefat etti ve Bâbüs-sagîr Kabristanı'nda defnedildi. Eline geçen kitapları inceleyen, özellikle tarih kitaplarını okumaktan zevk alan Kütübî ticaret ahlâkına sahip dürüst bir insan olarak temayüz etmiştir.

Eserleri. 1. *Uyûnü't-tevârîḥ*. Asr-ı saâdet'ten 760 (1359) yılına kadar gelen olayları ihtiva eden umumi bir tarihtir. Kütübî, Hz. Peygamber'in nesebi ve doğumu ile başladığı eserinde olayları hicretten itibaren kronolojik sırayla anlatmış, daha sonra o yıl içinde vefat eden fıkıh, kelâm ve hadis âlimleri, zâhid, edip,

şair ve devlet adamları hakkında bilgi vermiştir. Kitabını yazarken İmâduddin el-İsfahânî, Ebû'l-Kâsım İbn Asâkir, Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, Ebû Ali et-Tenûhî, İzzeddin İbnü'l-Esir, İbnü's-Sâif, Sıbt İbnü'l-Cevzî, Zehebî, Ebû Şâme el-Makdisî, İbnü'n-Neccâr el-Bağdâdî, İbn Kesîr ve İbn Hallikân'ın kitaplarından istifade etmiştir. Hacimli bir eser olduğu anlaşılan *Uyûnü't-tevârîḥ*'in çok sayıda yazma nüshası mevcuttur (Selâhaddin el-Müneccid, s. 184-185; Şâkir Mustafa, IV, 75-76). Müellifin müşahedelerine dayanarak verdiği bilgiler Suriye'nin dinî, ilmî ve kültürel hayatı için önemlidir. Eser aynı zamanda şiir ve edebî sanatlarla dair değerli malzeme içerir. Bazı tarihçiler, yakın arkadaşları İbn Kesîr'in *el-Bidâye*'sinden yaptığı nakiller sebebiyle müellifi eleştirmişler, bir kısım araştırmacılar ise İbn Kesîr'in eserden övgüyle söz etmesini (*el-Bidâye*, XIV, 303) dikkate alarak her ikisinin de birbirinden faydalanmış olabileceğini ileri sürmüşlerdir. *Uyûnü't-tevârîḥ*'in ilk olarak I. cildi Hüsameddin el-Kudsî tarafından yayımlanmış (Kahire 1980), ardından Faysal es-Sâmîr ile Nebîle Abdülmün'im Dâvûd XII (Bağdat 1977), XX (Bağdat 1980) ve XXI. (Bağdat 1984) ciltleri neşretmiştir. Afif Nâyif Hâtûm eserin 219-250 (834-864) yıllarına ait kısmını yayımlamış (Bey-

rut 1416/1996), Mes'ûd Muhammed el-Uşfûr XXIV. cilt üzerinde bir doktora çalışması yapmıştır (*Aḥbârü't-türâsi'l-'Arabî*, XXXI, 17). 2. *Fevâtü'l-Vefeyât ve'z-zeyl 'aleyhâ*. İbn Hallikân'ın *Vefeyâtü'l-a'yân*'ının zeyli olup 753'te (1352) tamamlanmıştır. Kütübî bu eserini yazarken çağdaş tarihçilerin eserlerinden, özellikle Safedî'nin *el-Vâfi bi'l-Vefeyât*'ından faydalanmıştır. Biyografik ve edebî bilgilerin yanında özellikle Suriye'nin kültür hayatı için önemli mâlûmat ihtiva eden *Fevâtü'l-Vefeyât*, Ebû'l-Vefâ el-Hürfî ile Zeynüddin es-Sayyâd el-Mürsîfî (I-II, Bulak 1283, 1299), Muhyiddin Abdülhamîd (I-II, Kahire 1951) ve İhsan Abbas (I-IV, Beyrut 1973-1974) tarafından neşredilmiş, Vedâd el-Kâdî ve arkadaşlarının hazırladığı indeks İhsan Abbas neşrinin V. cildi olarak yayımlanmıştır (Beyrut 1974). Eserin Mağrib'e ilgili bazı bölümleri Edmond Fagnan tarafından Fransızca'ya çevrilmiştir (*Extraits inédits relatifs au Maghreb [Géographie et histoire]*, Alger 1924; Frankfurt 1993). 3. *Ravzatü'l-ezhâr ve ḥadîkatü'l-eş'âr*. Sarsârî'nin Hz. Peygamber'i öven bir şiiriyle başlayan eser şiir ve edebî sanatlar hakkındadır. Günümüzde intikal etmeyen bu eseri Kâtib Çelebî'nin gördüğü anlaşılmaktadır (*Keşfü'z-zunûn*, I, 923).

Kütübî'ye ait *Uyûnü't-tevârîḥ* adlı eserin I. cildinin müellif hattı nüshasının ilk iki sayfası (TSMK, III. Ahmed, nr. 2922/1)

